

КОНЦЕПТУАЛЬНА ПРИРОДА ТА ВИДИ ОБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У статті на основі положень адміністративно-деліктного законодавства України досліджується поняття «об'єкт адміністративного інформаційного правопорушення», визначається його юридична та фактична природа, надається класифікація цього поняття, формулюються окремі пропозиції щодо вдосконалення законодавства про адміністративні інформаційні правопорушення.

Ключові слова: адміністративне інформаційне правопорушення, інформаційні права, інформаційна сфера, об'єкт адміністративного інформаційного правопорушення, склад адміністративного інформаційного правопорушення.

**Заярний
Олег
Анатолійович,**

кандидат юридичних наук, асистент кафедри адміністративного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Для визнання діяння адміністративним інформаційним правопорушенням не достатньо встановлення нормативної заборони чи обмежень щодо його вчинення. Таке діяння має обов'язково посягати на охоронюваний адміністративно-деліктним законодавством об'єкт, що функціонує в інформаційній сфері [1, с. 295].

Правильне вирішення питання про об'єкт адміністративного інформаційного правопорушення має важливе теоретичне й практичне значення. Саме об'єкт дозволяє визначити соціальну сутність адміністративного правопорушення, з'ясувати його суспільно шкідливі наслідки, сприяє правильній кваліфікації делікту, а також відокремленню його від суміжних видів інформаційних правопорушень.

Об'єкт адміністративного правопорушення в інформаційній сфері зумовлює не тільки виникнення адміністративно-правової заборони, але й значною мірою юридичну структуру, обсяг і межі адміністративно-правової охорони. Крім того об'єкт має істотне значення для визначення самого поняття «адміністративне інформаційне правопорушення» і впливає на зміст об'єктивних і суб'єктивних ознак цих проступків.

Усе це свідчить про те, що проблема визначення об'єкта адміністративних інформаційних правопо-

рушень є однією з ключових в адміністративній деліктології та вимагає детального дослідження.

Метою цієї статті є дослідження правової природи, сутності поняття «об'єкт адміністративного інформаційного правопорушення», здійснення його класифікації за різними критеріями, виявлення правових зв'язків між цим елементом складу адміністративного інформаційного правопорушення та змістом адміністративно-правових заборон, наявних в інформаційній сфері.

Предмет дослідження в цій статті становлять соціальні блага, які визнані законом об'єктами адміністративних інформаційних правопорушень та адміністративно-правової охорони.

Порушена проблематика завжди привертала увагу багатьох учених і практиків – І. Бачіло, А. Благодарного, О. Леонідової, П. Матвієнко, Д. Савчішкіна, О. Стоїцького, О. Чуприни та інших, однак розширення кола об'єктів адміністративно-правової охорони вимагає перегляду концептуальних підходів до визначення предмета цього дослідження.

Щодо правової природи об'єкта адміністративних інформаційних правопорушень в юридичній літературі тривалий час існує наукова дискусія, результатом якої стало вироблення декількох концепцій цього поняття.

Відповідно до положень однієї з цих концепцій об'єктом адміністративних правопорушень, що вчиняються в інформаційній сфері, є соціальні блага (цінності) – права, свободи та обов'язки учасників ін-

формаційних відносин, їх законні інтереси в інформаційній сфері, інформаційна безпека держави, установленний порядок управління в інформаційній сфері. Ця концепція об'єкта адміністративних інформаційних правопорушень, незважаючи на тісний зв'язок її вихідних положень з нормами Конституції України про забезпечення права кожному на інформацію, про визначальне значення прав і свобод людини і громадянина для спрямування діяльності держави, про відповідальність держави перед людиною за свою діяльність [2], у теорії адміністративної деліктології не одержала широкого визнання і постійно піддається критиці з боку науковців і практиків.

Згідно з іншою концепцією об'єктом адміністративних правопорушень в інформаційній сфері постають охоронювані законом суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі збиранням, зберіганням, поширенням, захистом інформації, задоволенням інформаційних потреб членів інформаційного суспільства в галузі діяльності публічної адміністрації, проти яких спрямовано проступок, яким заподіюється шкода чи створюється загроза її заподіяння. Така концепція об'єкта адміністративних правопорушень одержала найбільшу підтримку і відстоювалася в різні часи такими вченими-адміністративістами, як А. Благодарний [3, с. 8], Д. Бахрах [4, с. 489], О. Леонідова [5, с. 10], Д. Савчішкін [6, с. 14], А. Стрельников [7, с. 36], О. Стоїцький [8, с. 8], О. Чуприна [9, с. 151] та інші.

Не зустрівши глибокої наукової критики щодо доцільності законодавчого

та наукового застосування, остання з наведених концепцій об'єкта адміністративних інформаційних правопорушень так і залишилася без однозначної відповіді на питання, що саме підлягає правовій охороні з боку норм адміністративно-деліктного права – інформаційні правовідносини в цілому, їх окремі елементи чи як перший, так і другий об'єкт залежно від формулювання норми закону.

На думку розробників аналізованої концепції, конкретні діяння саме тому і мають характер суспільно шкідливих, антисуспільних правопорушень і забороняються правовими нормами з одночасною загрозою застосування адміністративних стягнень, що заподіюють шкоду охоронюваному законом суспільним відносинам. Їх визнання об'єктом адміністративних правопорушень сприяє виявленню соціальної сутності адміністративного проступку [10, с. 64].

Незважаючи на широке визнання сучасною доктриною адміністративної деліктології об'єктом адміністративних інформаційних правопорушень саме суспільних відносин, що існують в інформаційній сфері, витoki цієї концепції беруть свій початок у теорії радянського адміністративно-деліктного права, для якого найважливішим завданням було наукове й ідеологічне обґрунтування цілісності правової соціалістичної системи [11, с. 15, 16].

В умовах соціалістичного суспільства з командно-адміністративним державним устроєм публічноправові відносини будувалися за моделлю, відповідно до якої суб'єкти владних повноважень переважно наділя-

лися правом вимагати від громадян та юридичних осіб інформації, необхідної для здійснення управлінських функцій, а на останніх зазвичай покладалася обов'язки з надання чи забезпечення надання такої інформації. Підтримка внутрішньої структури публічних інформаційних правовідносин у такому форматі покладала на адміністративно-деліктне законодавство безпосередньо завдання забезпечення соціалістичної законності та правопорядку, збереження для Радянської держави необхідних правових зв'язків між органами державного управління, юридичними та фізичними особами.

Зі зміною в Україні конституційного ладу, визнанням на конституційному рівні нашої Держави незалежною, демократичною, соціальною та правовою, з початком побудови сучасного суспільства на засадах політичної, економічної, ідеологічної багатоманітності, забезпечення права кожному на інформацію, гарантування кожному права власності та його непоорушності (ст. 1, 15, 34, 41 Конституції України [2]) мета діяльності держави змінилася з командно-адміністративної на сервісно-регуляторну.

Наслідком таких державних перетворень стало конституційне закріплення та повсюдне гарантування принципу верховенства права, визнання держави відповідальною перед людиною за свою діяльність, змістоспрямувального значення прав і свобод людини і громадянина для формування напрямків державної політики (ст. 3 та 8 Конституції України).

Перетворення України з командно-адміністративної на демократичну,

правову та сервісно орієнтовану державу зумовило виведення прав і свобод людини і громадянина на найвищий рівень соціальних цінностей, скасування чи звуження змісту яких при прийнятті нових або зміні чинних законів не дозволяється (ч. 1 ст. 23 Конституції України) [15].

Ціннісні властивості прав і свобод людини та громадянина одержали легальне визнання не лише в нормах Конституції України, актах адміністративного, інформаційного законодавства, але і в актах міжнародного права, а також у роботах багатьох учених-правників.

Так, на думку В. Димиденка, «Конституційні положення про те, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, визначають основний соціальний вектор у взаємовідносинах людини і держави: такий вектор відображається формулою «від людини – до держави», а не «від держави – до людини». З цього випливає, що держава – не всевладна щодо людини. У своїй діяльності вона має бути обмежена, «пов'язана» правами і свободами людини» [12, с. 15].

Права, свободи людини і громадянина передусім є необхідним елементом її соціального буття, без чого вона не може існувати як суб'єкт суспільних відносин, бути соціально дієздатною, реалізувати свою життєву програму. Перелік конкретних прав людини охоплює створення умов для задовільного існування і розвитку особи [13, с. 12].

І. Бородін вважає, що «Основні права людини – це відповідні можливості, необхідні для її нормального

існування і розвитку в конкретних історичних умовах, які об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку суспільства і закріплені в нормах міжнародного права» [14, с. 22].

За своїм соціально-юридичним призначенням право є офіційною мірою наявної свободи, її нормою, показником дозволеної та можливої поведінки. Разом із тим воно є гарантією здійснення цієї свободи, засобом її охорони та захисту.

Будучи законною, легітимною шкалою такої свободи, право об'єктивно відбиває досягнутий рівень соціальної дійсності. У цьому контексті воно є мірою прогресу, а відповідно і свободи, як продукту суспільного розвитку, а також мірою соціальної відповідальності.

Основна сутність юридичної свободи – захист особистості від зовнішнього свавілля як із боку влади, так й інших громадян. У цьому виявляється цінність і корисність права для особистості.

У праві свобода одержує необхідну опору та гаранта, а особа – можливість задоволення своїх правомірних вимог [15].

Визнання за правами та свободами людини і громадянина значення соціальної цінності у правовій державі перетворює їх на головний об'єкт правової охорони з боку держави, посягання на які тягне за собою складність чи неможливість реалізації дозволеної поведінки, задоволення правомірних інтересів суб'єктів різних правовідносин.

Це означає, що для визначення об'єкта адміністративних інформаційних правопорушень та об'єкта

адміністративно-правової охорони в інформаційній сфері ключове значення має не повна конструкція інформаційних правовідносин, а передусім їх зміст, тобто права, свободи та обов'язки їх учасників.

Як слідує зі змісту положень ст. 2 Закону України «Про інформацію», створення належних умов для реалізації, а також охорона і захист права особи на інформацію є одним із напрямків державної інформаційної політики, прямим обов'язком держави в інформаційному суспільстві [16].

Таке призначення держави у сфері запобігання адміністративним інформаційним правопорушенням визначається завданнями адміністративно-деліктного законодавства, якими відповідно до ст. 1 КУпАП є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, установленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції та законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством [17].

Пряма вказівка в нормах ст. 1 КУпАП на об'єкти адміністративно-правової охорони одержала свій розвиток не лише в положеннях його спеціальної частини, але й при визначенні поняття «адміністративне правопорушення», протиправність, винність і караність якого безпосередньо пов'язується з посяганням

на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яке законом передбачено адміністративну відповідальність.

Системне тлумачення змісту наведених норм свідчить про визнання на законодавчому рівні об'єктами адміністративних правопорушень та адміністративно-правової охорони саме прав і свобод громадянина, власності, громадського порядку, установленого законом порядку управління, а не суспільних відносин, як це часто визнається в науковій літературі.

Таке розуміння об'єкта адміністративних правопорушень та адміністративно-правової охорони, на наш погляд, є науково обґрунтованим і законодавчо виправданим як щодо адміністративних інформаційних правопорушень, так і щодо адміністративних деліктів, які вчиняються в інших сферах діяльності публічної адміністрації.

При цьому залишається без нормативної відповіді питання, чому КУпАП, визначаючи об'єкт адміністративних правопорушень, указав на права і свободи громадян, незважаючи на проголошену у ст. 26 Конституції України рівність громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на законних підставах в Україні? [2].

Таке обмеження, на наш погляд, невиправдано призводить до звуження об'єктів адміністративно-правової охорони, зокрема в інформаційній сфері, де учасники інформаційних відносин – громадяни України, іноземці та особи без громадянства – об'єднані єдиним поняттям «фізичні

особи» (ч. 2 ст. 5 Закону України «Про інформацію» [16]), а відтак наділені однаковими правами, свободами й обов'язками в інформаційній сфері, крім випадків, прямо передбачених законодавством України.

Це дає підстави стверджувати про необхідність заміни в положеннях ст. 9 КУпАП слів «права і свободи громадянина» на слова «права, свободи та обов'язки людини і громадянина».

Елементи цілісного юридичного поняття, яким є об'єкт адміністративного інформаційного правопорушення, характеризуються великою групою властивостей, які зумовлюють можливість його диференціації на окремі види за різними підставами.

Залежно від ступеня узагальнення, рівня абстрактності в теорії адміністративно-деліктного права виділяють загальний, родовий, видовий та безпосередній об'єкти адміністративного правопорушення [18, с. 48; 9, с. 151].

У першому випадку, абстрагуючись від ознак будь-яких соціальних благ, застосовуються загальні властивості, притаманні для будь-яких об'єктів адміністративних правопорушень незалежно від сфери їх вчинення.

Рівень узагальнення ознак знижується при виокремленні родового поняття, а ще більше видового та зводиться до мінімуму для безпосереднього об'єкта проступків.

Загальний об'єкт адміністративних інформаційних правопорушень становлять соціальні блага (цінності), які регулюються нормами різних галузей права й охороняються адміністративними стягненнями.

Як зазначає А. Комзюк, «Не викликає сумніву, що такі об'єкти, як права і свободи громадян, власність, громадський порядок, які названо в нинішньому КУпАП, повинні залишитися також і в майбутньому» [19, с. 15].

Такими є об'єкти, види яких визначено у ст. 1 та 9 КУпАП. Головною особливістю загального об'єкта адміністративних правопорушень є його стабільність, незмінність на конкретному етапі суспільного розвитку, зумовленість змістом і спрямованістю діяльності держави, публічними інтересами щодо забезпечення доступу до найважливіших соціальних благ.

Саме соціальна цінність тих чи інших благ, забезпеченість їх охорони заходами адміністративного примусу перетворює відповідні соціальні блага на загальні об'єкти адміністративних правопорушень, посягання на які тягне за собою негативні суспільно шкідливі наслідки.

Існуючи в різних видах правовідносин, загальні об'єкти адміністративних правопорушень одержують свій розвиток, використання в різних сферах діяльності публічної адміністрації, у зв'язку з чим набувають родових властивостей, за якими здійснюється їх спеціалізація на окремі широкі групи.

Рід – це найвищий рівень структурних елементів загального об'єкта, невід'ємна його частина [10, с. 66]. Родовим об'єктом адміністративних інформаційних правопорушень є однорідна група соціальних благ, які безпосередньо пов'язані з інформацією, створюються, реалізуються чи використовуються в інформаційній

сфері при здійсненні інформаційної діяльності, становлять невід'ємну, самостійну частину загального об'єкта адміністративних правопорушень та охороняються нормами адміністративно-деліктного права.

До таких об'єктів, на наш погляд, можна віднести: права, свободи та обов'язки учасників інформаційних відносин, інформаційну безпеку держави та суспільства, установлений законодавством України порядок управління в інформаційній сфері, включно з установленими нормами законодавства України, локальними актами та адміністративними договорами правовими режимами інформації.

Законодавчі розбіжності у визначенні родового об'єкта адміністративних інформаційних правопорушень викликали в науці адміністративно-деліктного та інформаційного права дискусію з приводу того, що саме є об'єктом цих правопорушень – право особи на інформацію чи інформаційні права.

Зазначена проблема виявляється у визначенні матеріально-правового обсягу прав учасників інформаційних відносин, порушення, звуження, оспорювання чи невизнання яких тягне за собою адміністративну відповідальність.

У роботах з адміністративного та інформаційного права відсутнє чітке розмежування понять «право на інформацію», «інформаційні права» та «право доступу до інформації», що сприяє використанню дослідниками їх як синонімів, а отже, значно ускладнює правореалізаційний і правозахисний процес у цій сфері. На думку

О. Чуприни, «Право на інформацію в адміністративних роботах здебільшого розглядається в контексті питання адміністративної відповідальності за правопорушення інформаційного характеру» [9, с. 150].

Не заперечуючи проти безумовної важливості дослідження права особи на інформацію в зазначеному контексті, разом із тим не можна погодитися з думкою про зведення права на інформацію лише до деліктологічних аспектів, оскільки ними охоплюється лише одна з юридичних гарантій цього права.

С. Петров під правом громадян на інформацію розуміє «Систему існуючих для особи в суспільстві та державі можливостей у сфері інформації». Аналізуючи доктринальні підходи щодо визначення поняття «право особи на інформацію», дослідник пропонує розуміти його зміст у вузькому та широкому розумінні. «У межах вузького підходу право на інформацію – це право на отримання інформації та доступ до інформації. Широкий підхід передбачає віднесення до права на інформацію всіх суб'єктивних прав, спрямованих на інформацію або відповідні дії з нею, тобто право на створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорону, захист інформації» [13, с. 14, 15].

Як зазначає О. Зверева, універсального комплексу прав та обов'язків щодо інформації не існує у зв'язку з диференціацією правових режимів інформації на різні види та наявністю різних за характером інформаційних відносин, в структурі яких функціонує інформація [20].

Законодавче визнання за учасниками інформаційних відносин різних за змістом прав особи в інформаційній сфері поряд з їх нормативною несистематизованістю зумовили формування в науковій літературі поглядів про необхідність розмежування понять «інформаційні права» та «право на інформацію». Ці поняття не є тотожними, а співвідносяться між собою за правилом загальне-часткове, тобто інформаційні права є значно ширшими щодо права на інформацію, а саме права збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, адже перше охоплює і право на свободу думки й слова, і право на вільне вираження своїх поглядів і переконань тощо [21, с. 65].

На наш погляд, останній з наведених підходів до розв'язання порушеної проблеми є найбільш обґрунтованим, оскільки відображає конституційно закріплену структуру прав учасників інформаційних відносин, яка знаходить свій розвиток у нормах адміністративно-деліктного законодавства.

КУпАП аналогічно до положень інших актів адміністративно-деліктного законодавства, визначаючи адміністративно-правові заборони в інформаційній сфері, у той же час спрямував їх дію на охорону не лише права на інформацію в його власному конституційному розумінні (ч. 2 ст. 34 Конституції України), але й поширив таку дію адміністративно-деліктних норм на інші права, яких набувають учасники інформаційних відносин у процесі інформаційної діяльності.

Мова йде про порушення права на доступ до екологічної інформа-

ції (ст. 91-4 КУпАП), права на доступ до загальних послуг зв'язку (ст. 148-1 КУпАП), права на захист інформації, що становить комерційну та банківську таємницю (ст. 161-3 КУпАП), права на захист інформації про особу (ст. 188-39 КУпАП), права на доступ до публічної інформації (ст. 212-3 КУпАП), права на доступ до інформації про вибори та референдум, списки виборців (ст. 212-8, 212-9, 212-4) тощо [17].

Вироблені в межах механізму правового регулювання інформаційних відносин функціональні зв'язки між нормами інформаційного та адміністративно-деліктного законодавства вказують на те, що саме інформаційні права особи, а не більш вузька категорія – право особи на інформацію – є невід'ємною складовою родового об'єкта адміністративних інформаційних правопорушень.

Родова сутність зазначених об'єктів зумовлена нерозривним зв'язком між адміністративним інформаційним правопорушенням, протиправним посяганням та обов'язковою адміністративно-правовою охороною одного чи декількох соціальних благ в інформаційній сфері, що безпосередньо впливає зі змісту законодавчо встановлених адміністративно-правових заборон, у зв'язку з чим такі об'єкти набувають узагальнювального значення для адміністративних інформаційних правопорушень.

З позицій законодавчої техніки поняття «родовий об'єкт» традиційно використовується для систематизації однорідних складів проступків за розділами та главами [22, с. 7].

Між тим законодавець при формуванні структури КУпАП за главами оминув родові об'єкти адміністративних інформаційних правопорушень, у зв'язку з чим виокремлення таких об'єктів у самостійне родові поняття стало можливим на підставі системного тлумачення інших норм законодавства України, зокрема: ч. 1 ст. 17, ч. 2 ст. 34 Конституції України [2], ст.ст. 41-3, 52-1, 91-4, 144-148-5, 212-2, 212-3, 212-6, 212-7 КУпАП [17], ч. 1 ст. 7 Закону України «Про інформацію» [16], ст. 27 Закону України «Про рекламу» [23], ч. 3 ст. 41, 43 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [24], інших норм адміністративно-деліктного законодавства.

При цьому, якщо інше прямо не передбачено законом, для визнання діяння адміністративним інформаційним правопорушенням не має принципового юридичного значення, порушено одне з інформаційних прав особи в цілому чи окремі елементи, які за більш глибокої класифікації можуть виокремлюватися в самостійне суб'єктивне право особи.

В юридичній літературі родовий об'єкт адміністративних правопорушень, як правило, пов'язується з охоронюваними законом суспільними відносинами, видами діяльності, при здійсненні якої вчиняються правопорушення [1, с. 303; 8, с. 6; 25, с. 7].

В юридичній літературі існує погляд, згідно з яким при конструюванні структури КУпАП за главами законодавець використав подвійний критерій групування складів адміністративних правопорушень – вид

суспільних відносин, на які посягає проступок та види діяльності, де вчиняються адміністративні правопорушення [10, с. 66; 22, с. 7].

На думку В. Колпакова, «Класифікацію всього масиву складів адміністративних правопорушень (Особлива частина розділу II КУпАП) законодавець здійснив: а) залежно від структури соціально-господарського комплексу; б) залежно від змісту відносин, що охороняються. У результаті використання таких критеріїв проступки, що посягають на єдиний родовий об'єкт, опинилися в різних главах» [26, с. 94].

У результаті такої структуризації положень КУпАП, нормативного виведення окремих видів суспільної діяльності на рівень родового об'єкта адміністративних правопорушень, доктринальних розбіжностей у визначенні цього елемента складу адміністративних деліктів, адміністративні інформаційні правопорушення були розпорошені по різних главах КУпАП, а за окремими видами інформаційних відносин деякі дослідники визнали значення родового об'єкта.

Так, О. Леонідова вважає, що родовим об'єктом адміністративних проступків у сфері телекомунікацій є суспільні відносини, що існують у галузі зв'язку, а також нормальна та безперебійна телекомунікаційна робота [27, с. 84].

О. Стоїцький як родовий об'єкт адміністративних правопорушень розглядає суспільні відносини, що виникають у сфері адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки [8, с. 165].

О. Чуприна під родовим об'єктом адміністративних правопорушень, що порушують право на доступ до публічної інформації, розуміє суспільні відносини у сфері встановленого порядку управління [9, с. 151].

Покладення в основу родового об'єкта адміністративних правопорушень, що вчиняються в інформаційній сфері, конкретного виду інформаційних відносин призводить до ігнорування загальних ознак відносин цього виду в цілому, як наслідок звуження змісту самого родового об'єкта адміністративних інформаційних правопорушень.

Разом із тим диференціація родового об'єкта адміністративних інформаційних правопорушень за ознаками, властивими для окремих видів інформаційних відносин, тягне за собою поглиблення рівня його спеціалізації, установлення їх безпосереднього юридичного зв'язку з конкретними видами інформаційної діяльності, що надає таким об'єктам видового (спеціального) значення порівняно із загальним та родовим об'єктами адміністративних деліктів.

Видовий об'єкт адміністративних інформаційних правопорушень, на наш погляд, становить сукупність соціальних благ, що набуваються, реалізуються, використовуються при здійсненні окремих видів інформаційної діяльності або забезпечують таку діяльність, на які адміністративні проступки посягають.

Видовий об'єкт адміністративних інформаційних правопорушень розкриває конкретну групу благ, що становлять соціальну цінність для суб'єктів тих чи інших видів інфор-

маційних відносин, сприяє систематизації складів проступків за спільними видовими властивостями.

Характер і види соціальних благ, що охоплюються поняттям «видовий об'єкт адміністративних інформаційних правопорушень» зумовлюються конкретними видами інформаційної діяльності, вимогами, установленими законом до такої діяльності, правовим статусом суб'єктів її здійснення, споживачів відповідної інформаційної продукції та послуг, а також змістом адміністративно-правових заборон, спрямованих на охорону тих об'єктів, які становлять цінність для держави, суспільства й окремих осіб.

Іншими словами, видовий об'єкт адміністративних інформаційних правопорушень поєднує в собі соціальні блага, охорону яких закон пов'язує зі здійсненням конкретних видів інформаційної діяльності, обігом окремих видів інформації, задоволенням інформаційних потреб учасників публічноправових відносин.

Правильне встановлення видового об'єкта конкретних адміністративних інформаційних правопорушень сприяє також виявленню спільних для цих проступків елементів юридичного складу – таких, як форма протиправного діяння, спосіб, засоби його вчинення, форма вини порушника, суб'єкти протиправних діянь тощо.

Виходячи з підтриманої в цій статті концепції об'єкта адміністративних інформаційних правопорушень, їх видовий об'єкт становлять права, свободи й обов'язки суб'єктів конкретних видів інформаційних

відносин, інформаційна безпека держави в конкретній галузі діяльності публічної адміністрації, установлені законом порядок управління в цих галузях.

Зважаючи на законодавчо визнані види інформаційної діяльності, усі адміністративні інформаційні правопорушення залежно від видового об'єкта протиправних посягань можна розподілити на такі види: адміністративні правопорушення у сфері забезпечення права доступу громадян та юридичних осіб до публічної інформації; адміністративні правопорушення в галузі інформатизації; адміністративні правопорушення в галузі реклами; адміністративні правопорушення в галузі формування та використання інформаційної інфраструктури; адміністративні правопорушення у сфері електронного урядування; адміністративні правопорушення в галузі індустрії програмної продукції; адміністративні правопорушення у сфері забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації; адміністративні правопорушення в сфері медіа; адміністративні правопорушення в галузі видавничої та бібліотечної справи; адміністративні правопорушення в галузі науково технічної та освітньої діяльності; адміністративні правопорушення у сфері виборчого процесу та процесу референдуму; адміністративні правопорушення в галузі формування та використання національних інформаційних ресурсів; адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок інформаційного забезпечення діяльності суб'єктів владних повноважень;

адміністративні правопорушення в галузі статистики та архівної справи.

З позицій нормотворчої та правозастосовної діяльності класифікація адміністративних інформаційних правопорушень за видовим об'єктом адміністративно-правової охорони та протиправного посягання вирішує важливі завдання, пов'язані зі структуризацією норм кодифікованих актів адміністративно-деліктного законодавства за розділами, главами, статтями спеціальної частини кодексу. Це дає підстави розділяти погляд учених-адміністративістів про необхідність виокремлення в нормах КУпАП за видовим об'єктом протиправних посягань в інформаційній сфері окремих глав, які поєднують у собі склади адміністративних інформаційних правопорушень саме за спільним видовим об'єктом адміністративно-правової охорони [18, с. 8; 27, с. 95; 6, с. 5]

Виявлення спеціальних ознак конкретного складу адміністративного інформаційного правопорушення, здійснення його правильної класифікації, а також визначення адекватної характеру проступку міри адміністративного покарання є неможливим без установлення його безпосереднього об'єкта.

За своїм змістом і сутністю безпосередній об'єкт адміністративного інформаційного правопорушення є результатом найнижчого ступеня нормативного та наукового узагальнення соціальних благ, які охороняються законом, що забезпечує їх прямиий (найбільш тісний) зв'язок із конкретними інформаційними відносинами, в межах яких учинено

проступок, змістом конкретної адміністративної правової заборони, а також адміністративними стягненнями, передбаченими за її порушення.

Законодавче визнання адміністративними проступками значної кількості протиправних діянь, що вчиняються в інформаційній сфері, поряд з існуванням різноманітних за суб'єктом та об'єктом складом інформаційних відносин, в яких виникають юридичні конфлікти за участю публічної адміністрації, зумовлює багатоманітність безпосередніх об'єктів проступків, що розглядаються.

Традиційно безпосередній об'єкт адміністративних інформаційних правопорушень визначається диспозиціями адміністративно-деліктних норм, сформульованих в окремих статтях або частинах статей актів адміністративного законодавства.

Узагальнення змісту адміністративно-деліктних норм, якими визначаються безпосередні об'єкти адміністративно-правової охорони в інформаційній сфері, вказує на те, що соціальні блага, які охоплюються цим елементом складу адміністративних проступків, становлять юридичну або фактичну цінність для учасників конкретних інформаційних відносин та здатні задовольнити їх особисті, публічні, професійні, службові чи корпоративні інтереси.

З метою розширення предметної сфери адміністративно-правової охорони національного інформаційного простору законодавство України містить склади адміністративних правопорушень, безпосереднім об'єктом яких одночасно визнано декілька соціальних благ, які можуть зазнати

протиправного посягання як у сукупності, так і поодиноці чи декілька разом (ст.ст: 51-2, 53-5, 82-3, 146, 147, 148-2, 148-3, 188-39, 212-3, 212-6 КУпАП [17]) тощо.

У межах таких складів адміністративних правопорушень учені-адміністративісти виділяють основний, додатковий та факультативний безпосередні об'єкти [28].

Основний безпосередній об'єкт – це ті соціальні блага, для забезпечення правової охорони яких прийнята адміністративно-деліктна норма.

Додатковим безпосереднім об'єктом постають соціальні блага, які зазнають протиправного впливу при посяганні на основний безпосередній об'єкт, що зумовлює необхідність його введення в конструкцію адміністративного інформаційного правопорушення з метою забезпечення адміністративно-правової охорони.

Дослідження змісту адміністративно-деліктних норм, якими визначаються склади адміністративних інформаційних правопорушень, вказує на те, що одні й ті ж соціальні блага можуть набувати значення як додаткового, так і основного безпосереднього об'єкта.

Проблема визнання за безпосереднім об'єктом основного чи додаткового значення вирішується законом щодо конкретного складу адміністративного інформаційного правопорушення і залежить передусім від вищих за ступенем узагальнення видового та родового об'єктів проступку, мети, засобів і знарядь його вчинення, форми вини порушника, а також спрямованості протиправного діяння і юридичного

призначення адміністративно-правових заборон.

Факультативний об'єкт адміністративних інформаційних правопорушень становить собою конкретні соціальні блага, які заслуговують на адміністративно-правову охорону з боку держави, яким може бути заподіяно шкоду в разі вчинення проступку. При чому на відміну від додаткового безпосереднього об'єкта можливість заподіяння шкоди факультативному об'єкту не є невідвратною.

Факультативний об'єкт, не будучи обов'язковою ознакою складу адміністративного інформаційного правопорушення та не впливаючи на його кваліфікацію, у той же час має юридичне значення, що позначається на видах і розмірах адміністративних покарань за відповідний проступок.

Виділення в межах складів адміністративних інформаційних правопорушень додаткового та факультативного безпосередніх об'єктів можна пояснити не лише проникненням інформаційної сфери в різні види та галузі суспільної діяльності, але і внутрішньою структурою чинного в Україні адміністративно-деліктного законодавства, у межах якого проступки, що розглядаються, були розпорошені по різних главах КУпАП, або сформульовані в спеціальних нормах окремих законодавчих актів.

Під впливом указаних вище чинників складу адміністративних інформаційних правопорушень як додатковий чи факультативний об'єкти одержали соціальні блага, не завжди пов'язані з функціонуванням інфор-

маційної сфери, а в окремих проступках самі інформаційні, права, свободи та обов'язки учасників інформаційних відносин, інформаційна безпека чи встановлений порядок управління набули значення додаткового об'єкта протиправного посягання.

Однією з особливостей адміністративних інформаційних правопорушень є наявність в їх структурі поряд із безпосереднім об'єктом предмета протиправних посягань [28; 9, с. 8]. Предмет та об'єкт адміністративного інформаційного правопорушення є взаємозалежними, взаємозумовленими і розкривають зовнішні ознаки цих деліктів.

Згідно із загально визнаним у науці адміністративно-деліктного та кримінального права підходом предметом протиправних посягань інформаційних правопорушень є елементи інформаційної сфери – інформація, інформаційні ресурси, інформаційно-телекомунікаційні технології, права на які були порушені, обмежені або безпідставно невизнані, що призвело до порушення встановленого правового режиму предмета протиправних посягань [29, с. 8].

Кожен із предметів адміністративних інформаційних правопорушень наділений своїми, властивими тільки йому ознаками, виконує свою соціальну роль, а також охоплює своїм змістом різні правові явище.

Ця ознака адміністративного правопорушення відіграє важливу роль у з'ясуванні характеру вчиненого суспільно шкідливого діяння. Його властивості дозволяють відмежувати адміністративне правопорушення від злочину чи іншого правопорушення,

оскільки оцінка багатьох дій значною мірою залежить від характеристики саме предмета [30, с. 10].

Таку думку можна пояснити тим, що предмет адміністративних інформаційних правопорушень показує спрямованість протиправних дій чи бездіяльності суб'єкта проступку, відбиває юридичний та фактичний зв'язок між такими суспільними благами, як права, свободи й обов'язки учасників інформаційних відносин, та їх предметом і порушеними зв'язками між ними внаслідок вчинення проступку.

Дослідження змісту адміністративно-деліктних норм, закріплених у ст.ст. 41-3, 51-2, 147, 148-3, 163-8-163-11, 188-39, 188-40, 212-2, 212-3, 212-6, ч. 3 та 5 ст. 96 КУпАП [17], ч. 3 ст. 41, 43 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»[25], ч. 3 ст. 27 Закону України «Про рекламу» [20], вказує на відведення законодавцем досліджуваних властивостей щонайменше потрібного значення:

1) обов'язкової ознаки адміністративних інформаційних правопорушень;

2) кваліфікаційної ознаки для окремих складів адміністративних інформаційних правопорушень;

3) ознаки, яка пом'якшує або обтяжує адміністративне покарання.

Іншими словами, предмет адміністративного інформаційного правопорушення відбиває те, на досягнення чого було спрямоване порушене право, або що саме задовольняє порушений інтерес чи сприяє забезпеченню інформаційної безпеки, під-

триманню встановленого порядку управління в інформаційній сфері.

Законодавче закріплення різних за видовими та безпосередніми об'єктами складів адміністративних інформаційних правопорушень зумовило широку предметну диференціацію цих деліктів, в основі якої перебуває юридичний та фактичний зв'язок між конкретними видами інформаційної діяльності, об'єктами адміністративно-правової охорони та адміністративно-правовими заборонами, чинними в інформаційній сфері. Так, О. Чуприна визнає, що предметом адміністративного порушення права на інформацію є інформація в будь-якому вигляді, незалежно від форми зберігання, оброблення та передання, а також виду носіїв, на яких вона зафіксована [9, с. 151].

На думку О. Леонідової, предметом адміністративних правопорушень у сфері телекомунікацій є установки проводового мовлення, радіоелектронні засоби, споруди та лінії зв'язку, засоби зв'язку, технічні засоби та обладнання [5, с. 11].

Аналогічно до видового та безпосереднього об'єкта предмет адміністративних інформаційних правопорушень залежно від ступеня узагальнення його властивостей може набувати значення видової чи безпосередньої ознаки проступків цього виду.

За цією властивістю всі адміністративні інформаційні правопорушення, на наш погляд, можна класифікувати на делікти, предметом протиправного посягання яких є різного роду інформація, включно з комп'ютерною; проступки, спрямовані

проти інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій; адміністративні правопорушення, предметом посягання яких є бази даних, компіляції даних, комп'ютерні програми, інші об'єкти інтелектуальної власності, які є об'єктами інформаційних правовідносин; адміністративні інформаційні правопорушення, що посягають на реєстри, кадастри, інші інформаційні ресурси; адміністративні правопорушення, предметом протиправного посягання яких є інформаційна інфраструктура в цілому.

Проведене дослідження об'єктів адміністративних інформаційних правопорушень як невід'ємного елемента їх складу дозволяє констатувати, що разом із розбудовою в Україні правової, соціальної держави поняття, яке є предметом цього дослідження, набуває нового змісту, в основі якого перебуває ідея про найвищу соціальну цінність прав та свобод людини і громадянина.

В умовах модернізації діяльності публічної адміністрації переосмислення правової природи об'єкта адміністративних інформаційних правопорушень є важливим кроком на шляху реалізації положення ст. 3 Конституції України про встановлення відповідальності держави перед людиною за свою діяльність. Адже саме норми адміністративно-деліктного законодавства та встановлені в них правові обмеження, заборони, чинні в інформаційній сфері, є однією з ключових гарантій охорони інформаційних прав особи у відносинах з суб'єктами владних повноважень.

Правильне встановлення загального, родового, видового та безпосереднього об'єктів адміністративних інформаційних правопорушень сприяє розв'язанню не лише правозастосовних завдань щодо об'єктивної кваліфікації протиправних діянь в інформаційній сфері, але і забезпечує вирішення проблеми нормативної структуризації правових норм щодо адміністративної відповідальності за інформаційні правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Л. П. Інформаційне право України: проблеми становлення та розвитку: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Л. П. Коваленко. – Х., 2014. – 419 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Благодарний А. М. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / А. М. Благодарний. – К., 2006. – 20 с.
4. Бахрах Д. Н. Административное право России : учебник для вузов / Д. Н. Бахрах – М.: Норма-Инфра, 2002. – 640 с.
5. Леонідова О. О. Адміністративна відповідальність за проступки в сфері телекомунікацій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О. О. Леонідова. – Х., 2010. – 19 с.
6. Савчишкин Д. Б. Административная ответственность в области связи и информатизации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Д. Б. Савчишкин. – М., 2011. – 16 с.
7. Стрельников А. В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про рекламу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / А. В. Стрельников. – Одеса. – 2004. – 198 с.
8. Стоєцький О. В. Адміністративна відповідальність за порушення у сфері

- інформаційної безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О. В. Стоєцький. – К., 2013. – 191 с.
9. Чуприна О. В. Адміністративна відповідальність за порушення права на інформацію / О. В. Чуприна. – К., 2013. – 175 с.
10. Манохин В. М. Административная ответственность граждан в СССР / В. М. Манохин. – Саратов, 1988. – 212 с.
11. Коваль Л. В. Административно-деликтное отношение / Л. В. Коваль. – К.: Вища школа, 1979. – 230 с.
12. Демиденко В. О. Утверждения та забезпечення конституційних прав і свобод людини й громадянина в діяльності міліції: дис. ... канд. юрид. наук: спец: 12.00.02 / В. О. Демиденко. – К., 2002. – 222 с.
13. Петров С. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на доступ до публічної інформації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / С. В. Петров. – Запоріжжя. – 2013. – 196 с.
14. Бородін І. Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07 / І. Л. Бородін. – Х., 2004. – 405 с.
15. Теория государства и права: [курс лекций] / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. – М.: Юристъ, 2001. – С. 672.
16. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
17. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – дод. до № 51. – Ст. 1123 (з наст. змінами та доп.).
18. Бугайчук К. Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / К. Л. Бугайчук. – Х., 2002. – 243 с.
19. Адміністративна відповідальність в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. А. Т. Комзюка. 2-е вид., перероб. і доп. – Х.: Ун-т внутр. справ. – 2000. – 112 с.
20. Зверева Е. А. Правовой режим информации в отношениях с участием субъектов предпринимательской деятельности / Е. А. Зверева. – М., 2008.
21. Ліпкан В. А. Інформаційні права і свободи людини та громадянина / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 9. – С. 64–68.
22. Анисимов В. Ф. Проблема классификации административных проступков: дис. ... канд. юрид. наук: [12.00.02] / А. В. Филиппович. – Тюмень. – 1999. – 166 с.
23. Про рекламу: Закон України від 3 липня 1996 р. – № 270/96. – Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.
24. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. – № 2664-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.
25. Федотова О. А. Административная ответственность за правонарушения в сфере обеспечения информационной безопасности: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: [12.00.14] / О. А. Федотова. – М. – 2003. – 24 с.
26. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деликтне право): навч. посіб. / В. К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.
27. Леонідова О. О. Адміністративна відповідальність за проступки в сфері телекомунікацій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О. О. Леонідова. – Х., 2010. – 190 с.
28. Савчишкин Д. Б. Информационно-административное правонарушение: понятие, признаки, состав / Д. Б. Савчишкин // Административное и муниципальное право. 2011. – № 7.
29. Букалєрова Л. А. Информационные преступления в сфере государственного и муниципального управления:

законотворческие и правоприменительные проблемы: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Л. А. Букалерева. – М., 2007. – 574 с.

30. Матвієнко П. Є. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про комерційну таємницю: автореф. дис. ... канд. ... юрид. наук: 12.00.07 / П. Є. Матвієнко. – К., 2010. – 21 с.

Заярный О. А. Концептуальная природа и виды объектов административных информационных правонарушений.

В статье на основе положений административно-деликтного законодательства Украины рассматривается понятие «объект административного информационного правонарушения», определяется его юридическая и фактическая природа, формулируется классификация этого понятия, предлагаются отдельные изменения в действующее законодательство об административных информационных правонарушениях.

Ключевые слова: административное информационное правонарушения, информационные права, информационная сфера, объект административного информационного правонарушения, состав административного информационного правонарушения.

Zaiarnyi O. A. The conceptual nature and types of the objects of administrative information offenses.

The article examines the concept “the object of the administrative information offense” on the basis of administrative tort law of Ukraine. The author defines its legal and physical nature, classifies this concept, and formulates some proposals to improve legislation on administrative information offenses.

The article declares that the object of administrative information offenses resides not in the public relations, as it was traditionally defined by the doctrine, but information rights, obligations of a person, legal regimes of information, information security.

The classification of administrative information offenses on different criteria is also suggested. The author proposes the changes in legislation on administrative information offense, including the selection of relevant offenses in a separate chapter of the Code of Ukraine on Administrative Offences.

Key words: administrative information offense, information rights, information sphere, object of administrative information offense, body of administrative information offense.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2015